

Tartumaa Omavalitsuste Liit

Meie 4-2/13 12.06.2025

Kultuuriministeerium
Heidy Purga
Kultuuriminister
min@kul.ee

Tartu linna ja maakonna tagasiside rahvaraamatukogude seaduse muutmise eelnõule

Lugupeetud Heidy Purga

Kultuuriministeeriumi algatatud rahvaraamatukogude seaduse muutmise eelnõu ja sellega seotud struktuurne reform on tekitanud Tartumaa omavalitsuste ja raamatukogude seas tõsiseid küsimusi. Ühisel arutelul jõudsid maakonna esindajad seisukohale, et kuigi reformi eesmärgid võivad olla ajakohased, vajavad mitmed sisulised ja korralduslikud aspektid põhjalikumat läbimõttlemist ning laiemat kaasamist.

Tartumaa kohalike omavalitsuste ja raamatukogude esindajad toetavad vajadust kaasajastada Eesti rahvaraamatukoguvõrku, parandada teenuste kättesaadavust ja lihtsustada süsteemide kasutamist nii lugejatele kui ka töötajatele. Samuti peame oluliseks, et rahvaraamatukogu käsitus kui kogukonnakeskne kultuuri- ja haridusasutus jõuab seaduse tasandile.

Samal ajal on selge, et seaduseelnõu toob kaasa ulatuslikud muudatused kogu senises raamatukogude korralduses. Meie hinnangul pole mitmed kriitilised küsimused saanud piisavat tähelepanu – sealhulgas rahastusloogika, tehniline üleminek, tööjaotus ja andmete liikumine. Peamised probleemid puudutavad just reformi selgelt tsentraliseerivat suunda, kohalike omavalitsuste otsustusõiguse vähenemist, rahastuse ebamäärasust kohalike omavalitsuste jaoks ning uue süsteemi tehnilist ja korralduslikku ebaselgust.

Tartu linn on koostanud kirjaliku ülevaate seadusemuudatusega seotud kitsaskohtadest, mida toetavad ka Tartumaa raamatukoguvõrgu esindajad ja valdade kultuuritöötajad.

Järgnevalt on teemade kaupa esile toodud suuremad murekohad, mille pärast Tartumaa praegusel kujul muudatustega nõus olla ei saa.

Tartumaa Omavalitsuste Liit

1. Maakonnaraamatukogude rolli kaotamine ja piirkondliku tugistruktuuri nõrgenemine

Rahvaraamatukogude seaduse muutmise eelnõu näeb ette, et alates 31. detsembrist 2026 lõpetatakse maakonnaraamatukogude senised ülesanded, sh väljaannete hankimine, töötajate koolitamine, nõustamine ja arendustegevus piirkondlikul tasandil. Need funktsioonid koondatakse Rahvusraamatukogu arenduskeskusesse ja viite piirkondlikku üksusesse, mis asuvad Tallinnas. Tegemist on seaduseelnõu ühe kõige mõjusama struktuurse muudatusega.

Tartumaa raamatukogude ja omavalitsuste esindajad on seisukohal, et see muudatus ei ole sisuliselt ega praktiliselt põhjendatud. Maakonnaraamatukogude seniste ülesannete kaotamine tähendaks mitmel pool ka nende raamatukogude sulgemist, töötajate koondamist ning kompetentsi kadumist piirkondlikul tasandil. Arutelu käigus rõhutati, et maakonnaraamatukogud ei toeta mõtet, et kogu nõustamine, koolitus ja arendus Tallinna vastutusalasse läheks.

Senine piirkondlik korraldus on võimaldanud:

- kiiret reageerimist raamatukogude igapäevastele probleemidele,
- kohalikul võrgustikul põhinevat sisulist koostööd omavalitsuste vahel,
- kohapealset professionaalset tuge ja erialast nõustamist, mis on välja kujunenud aastatepikkuse praktika kaudu.

Reformi planeerimise käigus ei ole piisavalt käsitletud:

- Millised konkreetsed struktuurid ja töötajad võtavad üle maakondliku tasandi funktsioonid?
- Kas Rahvusraamatukogu regionaalüksustes tekib füüsiline kohalolek või pakutakse teenust distantstilt?
- Kuidas rahastatakse maakondlikke koolitusi, võrgustikukohtumisi ja nõustamist edaspidi?

Puudub selgus järgmistes küsimustes:

- kohalike raamatukogude ülesanded ja rahastamismudelid jäävad ebaselgeks;
- mõnes omavalitsuses toimivad keskraamatukogud, teistes mitte – puudub ühtne lähenemine;
- kavandatud logistikasüsteemi (nt raamatute tellimine, RVL) kohta pole esitatud andmeid, mis tõendaksid selle kasulikkust, kuluefektiivsust ja praktilisust;
- väiksemad raamatukogud, millel puudub oma komplekteerimisvõimekus, seisavad silmitsi väljakutsetega nt välismaiste ja võõrkeelsete väljaannete hankimisel.

RaRaS paiknevale arenduskeskusele planeeritud keskne juhtimisroll koolituste ja lastetöö osas ei ole põhjendatud, kuna:

- Eestis on juba olemas Lastekirjanduse keskus, kelle pädevust ei ole selgelt arvestatud;
- uue süsteemi dubleerimisrisk võib vähendada erialase arendustöö kvaliteeti.

Tartumaa Omavalitsuste Liit

Tartumaa on selgel seisukohal, et maakonnaraamatukogude tugifunktsioonide kaotamine ei too kaasa kulude kokkuhoidu ega suuremat efektiivsust, vaid suurendab töömahtu kohalikul tasandil, tähendab täiendavat lisarahastust kohalike omavalitsuste poolt, vähendab piirkonniti teenuse kättesaadavust ja kvaliteeti ning maakonnaülene koostöö kaob ära.

2. Üleriigilise andmekogu loomine ja kataloogisüsteemide (ESTER, URRAM) asendumine

Rahvaraamatukogude seaduse muutmise eelnõu ja sellega seotud rakendusaktid näevad ette, et kõik rahvaraamatukogud liidetakse ühtsesse infosüsteemi (ÜÜRS), mida haldab Rahvusraamatukogu. Kuigi eesmärk on ühtlustada andmehaldus ja luua kasutajasõbralik teenus, on eelnõus esile toodud kavatsus **esmal e-kataloog tööle panna ning seejärel alles infosüsteem välja arendada**, mis on tavapärasele praktikale vastupidine. Selline järjekord seab süsteemi stabiilsuse ja kasutusmugavuse kahtluse alla.

E-kataloogi loomise ja süsteemi hanke ajastus on ebaselge ning käivitub ilma piisava testperioodita. Nii Tartu kui ka Tallinna linnaraamatukogud kasutavad hetkel ESTERi kataloogi, mille kaudu on tagatud liidestus teadus- ja ülikooliraamatukogude infosüsteemidega. ELNET konsortsium on selgelt väljendanud, et nad ei kavatse liituda Rahvusraamatukogu uue juhtimismudeliga. Samas ei ole eelnõus selge, kas ÜÜRS-iga liitumine on **vabatahtlik või tingimuslik** – tekib küsimus, kas **liitumata raamatukogud võivad jääda ilma riiklikust raamatuostutoetusest**.

Tartumaa raamatukogude seisukohalt oleks selline muutus eriti kahjulik väiksematele kogudele, kellele ESTER ja URRAM tagavad praegu pääsu professionaalselt hallatud andmebaasile, kiirele laenutusele ja kasutajate laiale teenindusele. URRAMi puhul on tegemist samuti riiklikult arendatud ja kasutusel oleva süsteemiga.

Peamised murekohad kataloogidega seondult on:

- **Teadusraamatukogude ja ülikoolidega sideme katkestamine** vähendaks rahvaraamatukogu kui platvormi väärtust.
- **ÜÜRSiga liitumise tingimused ja toetuste kadumise risk** võib omavalitsused ka rahalise surve alla panna.
- Andmete migratsioon, kirjestruktuuride ühtlustamine ja kasutajakogemuse tagamine on jäänud **põhjalikult läbi töötamata**.
- **Tehniline teostus on ebalooiline** – e-kataloogi tekitamine enne infosüsteemi loomist ei loo süsteemi jaoks head alust ning võib olla ebastabiilne.

Tartumaa teeb ettepaneku kaasata ELNET konsortsium ja Tartu ning Tallinna linnaraamatukogud **süsteemi ülesehitusprotsessi võrdväärsete partneritena**, mitte ainult lõppkasutajatena ning **peatada toetuse sidumine süsteemiga liitumisega**, kuni on tagatud stabiilne tehniline platvorm, põhjalik testperiood ja kooskõla kohalike vajadustega.

3. Tsentraliseerimine, kohalike omavalitsuste rolli ähmastumine ja kommunikatsiooniprobleemid

Üks eelnõu keskseid muudatusi on kohalike otsustusõiguste ja vastutuse ümberkorraldamine. Mitmed seni omavalitsuste hallata olnud funktsioonid (nt komplekteerimine, koolitused,

Tartumaa Omavalitsuste Liit

tugitegevused) koondatakse Rahvusraamatukogu arenduskeskusesse, mille juhtimismudelit ei ole kohalike partneritega sisuliselt läbi arutatud. Tsentraliseerimine puudutab otseselt rahastuse jagamist, töökorraldust ning kohustuste ümbermõtestamist, kuid seni on jäänud ebaselgeks, kuidas see hakkab praktikas toimima.

Tartumaa on seisukohal, et **tsentraliseerimine ei too tõenäoliselt kaasa kulude kokkuhoidu, vaid suurendab töömahukust ning eemaldab kohaliku tasandi tegelikust teenuse korraldamisest**. Eriti kriitiline on see neis omavalitsustes, kus puuduvad tugevad keskraamatukogud või spetsialistid, kellele tugifunktsioone üle anda. Tartu linn on oma seisukohas märkinud, et selline ümberkorraldus ei loo süsteemset lisaväärtust, vaid asendab ühe töötava mudeli teise, veel välja kujundamata ja testimata süsteemiga.

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing on samuti pöördunud kultuuriministri poole ettepanekuga **säilitada maakonnaraamatukogude töötasutoetus vähemalt 1–2 inimesele maakonnas**, vastavalt piirkonna suurusele.

Seaduseelnõu osas **puudub seni süsteemne dialoog**, mille kaudu oleks võimalik otsuseid mõjutada või arengute käigust aru saada.

- **Seaduseelnõu on korduvalt muutunud**, tööversioone on olnud mitu, ja iga uue variandiga on kaasnenud uued küsimused, millele vastuseid saadud pole.
- **Kommunikatsioon Kultuuriministeeriumi ja omavalitsuste vahel pole olnud järjekindel**, paljud küsimused on jäänud vastuseta.
- **Eelnõu ei sisalda konkreetseid tegevuskavasid ega rakendamise kava**: puudub arusaam, millal ja millise ressursiga muudatused ellu plaanitakse viia.
- **ELNET ja teaduskogud on sisuliselt otsustusprotsessist kõrvale jäetud**, kuigi nende tegevus ja infrastruktuur mõjutab sisuliselt kogu Eesti raamatukogude süsteemi.

Tartumaa esitab järgmised ettepanekud:

- **säilitada maakonnaraamatukogude töötasutoetus vastavalt piirkonna suurusele (1–2 inimest maakonnas)** vähemalt üleminekuperioodi jooksul;
- **luua selge ja avalik tegevusplaan**, milles määratletakse ajakava, rahastusallikad ja vastutusjaotus omavalitsuste ja Rahvusraamatukogu vahel;
- **kaasata omavalitsused, raamatukogujuhid, ELNET ja teaduskogud** eelnõu arendus- ja rakendusetappidesse;
- **pöörata tähelepanu reformi kommunikatsioonile**, tagades arusaadava, järjepideva ja dokumenteeritud suhtluse, kus osapooled tunnevad, et nende arvamusi kuulatakse ja arvestatakse.

Kokkuvõte

Tartumaa omavalitsuste ja raamatukogude esindajad toetavad rahvaraamatukogude arendamist, kuid peavad praegust seaduseelnõu poolikuks, ülemäära tsentraliseerivaks ning ebapiisavalt läbi

Tartumaa Omavalitsuste Liit

arutatud lahenduseks. Eelnõu ei taga praegusel kujul seniste tugevuste säilimist ega uute süsteemide usaldusväärset toimimist.

Eelnõu loogika ja korraldus põrkub rahvaraamatukogude tegeliku toimimisloogikaga ning ei väärtusta kogukonnapähe, paindlikkust ja kohaspetsiifilisi tundlikkusi, mis on olnud meie raamatukogude tugevus.

Maakonnaraamatukogude rolli kaotamine, ebaselge ja riskantne andmekogude reform ning kohaliku tasandi rolli ähmastumine toovad kaasa töömahu tõusu, otsustusõiguse vähenemise ja koostöövõrgustike nõrgenemise. Puudub selge tegevusplaan, rahastamismudel ja vastutusjaotus.

Tartumaa kutsub üles reformi sisuliseks ümberhindamiseks, maakondliku tasandi säilitamiseks üleminekuperioodil, ESTERi ja URRAMI jätkusuutliku kasutamise võimaldamiseks ning kohalike partnerite süsteemseks kaasamiseks.

Lugupidamisega

Sven Tobreluts

Tartumaa Omavalitsuste Liidu tegevjuht

sven.tobreluts@tartumaa.ee

Isabel Laiapea, Tartumaa Omavalitsuste Liidu kultuurinõunik, isabel.laiapea@tartumaa.ee